

УДК 376.2: 371.311.1

Соціальне гувернерство, як індивідуальна форма домашнього навчання і виховання дітей з особливими потребами розвитку.

Верхоляк Марія Романівна

ЛНУ імені Івана Франка, факультет педагогічної освіти,
кафедра корекційної педагогіки та інклюзії.

Реформування системи освіти в Україні у контексті Європейської інтеграції зумовлено об'єктивними суспільно-політичними та соціокультурними змінами. Вони стосуються перш за все становлення альтернативної освіти та надають особливого значення гувернерству як цілісній педагогічній системі, яка відзначається широким спектром видів діяльності, зорієнтована на формування особистості дитини на основі вільного вибору видів, методів та форм впливу. Альтернативні освітні системи виникають як виклик освітньо-виховним інститутам соціуму і тісно пов'язані зі змінами у потребах і запитах дітей та їх батьків.

Сучасні суспільні виклики актуалізують появу в українській освітньо-виховній практиці нових напрямків професійної діяльності, утвердження нових професій. Серед них відновлення інституту соціального гувернерства, педагогічна цінність якого полягає у тому, що особистісно зорієнтований підхід дозволяє задовільнити освітні та соціокультурні запити різних категорій громадян, використовуючи потенціал спільного проживання у сім'ї.

Аналіз вітчизняної та зарубіжної наукової літератури підтверджує досить широкий рівень висвітлення науковцями різних аспектів відродження і сучасного становлення інституту гувернерства. Свідченням цього є наукові розвідки вітчизняних та зарубіжних учених, у яких аналізуються можливості отримання належної освіти особистістю в умовах сучасної варіативної освіти (О. Л. Зверева, О. В. Корх-Черба, Є. Г. Сарапулова), розроблення питань професійної освіти педагогів-гувернерів, напрямів їхньої педагогічної діяльності, професійних обов'язків, соціально-педагогічних умов, шляхів

підготовки домашніх наставників (І. П. Акіншева, З. Г. Зайцева, Л. І. Кобилянська, С. Р. Хлеб'юк, О. П. Шароватова та ін..).

Усі ці публікації свідчать про інтерес науковців та практиків до проблеми та на користь її подальшого вивчення.

Сьогодні для української освітньої теорії і практики важливим є усвідомлення педагогічного потенціалу гувернерства як системи, що здатна забезпечити індивідуальну траєкторію освітнього виховного та особистісного розвитку дитини. А це означає, що науково-теоретичні та практичні розробки проблеми індивідуального навчання й виховання особистості в умовах сім'ї заслуговують на увагу, аналіз, узагальнення накопиченого теоретико-практичного матеріалу, подальшого впровадження в освітню практику України.

З огляду на вищезазначене метою даного дослідження є розкриття сутності гувернерства як індивідуальної форми домашнього навчання й виховання дітей з особливими потребами розвитку і визначення його місця у структурі професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної педагогіки.

Високий рівень домашнього навчання та виховання за всіх часів існування людства забезпечувала губернерська педагогічна система. Гувернство, як педагогічне явище виникло з потреби у формуванні яскравої неординарної особистості, здатної здійснювати подальший поступ людської цивілізації, розвивалося у структурі родинного виховання, яке, у свою чергу, завжди відображало педагогічну спрямованість суспільства його характерні ознаки. Певного поширення набуло це явище у багатьох регіонах України, зокрема у м. Львові. Останнім часом багато сімей відмовляються від громадських освітніх установ із-за досить високого рівня захворюваності дітей у них, інші батьки хотіли б дати дітям якіснішу освіту того чи іншого змісту, яка була б конкурентоздатною й наближеною до європейських стандартів. Сьогодні досить багато дітей, які потребують особливих умов навчання, виховання й індивідуального розвитку: діти з проявами негативної девіантної поведінки, діти з особливими потребами тощо. Особлива

атмосфера розвитку і спеціального навчання є необхідною умовою як для дітей із хронічними захворюваннями, з обмеженими психофізичними можливостями, з аутичними розладами, так і для творчих, талановитих дітей.

Навчання і виховання вдома є суто індивідуальним, конкретним, персоналізованим процесом, що відповідає пріоритетам державної політики, означеним у Національній доктрині розвитку освіти України у XXI ст., інших законодавчих документах.

Соціологічне опитування на тему гувернерства у місті Львові, показало, що для молодих батьків, гувернер – це актуальна професія в Україні, бо гувернер дає належне виховання дитині і час для самореалізації батькам. Більшість опитаних батьків особливе значення надають домашньому вихованню дитини дошкільного віку, і це цілком виправдано, що батьки турбуються про повноцінний розвиток дитини саме цього періоду, бо він є значущим у віковій періодизації та має безпосередній вплив на формування особистості дитини й у наступні роки її життя.

Ось тому і виникає гостра потреба у досвідчених фахівцях із педагогіки, психології, які б мали досвід роботи з дітьми та вільно користувалися особистісно-орієнтованим типом виховання.

Сьогодні поза щільною увагою дослідників досі залишаються питання розвитку професійних компетенцій особистості гувернера, зокрема, його здатності налагоджувати стосунки не лише з вихованцем, а й з усіма членами сім'ї, у якій він працює, особливо, коли у родині є дитина з інвалідністю. Так дослідниця Л. І. Кобилянська посвідчує, що нині гувернерство коригує і поглиблює функціонування масових освітньо-виховних закладів, реформування інтернатної системи догляду за дітьми з особливими потребами й вимагає підготовки специфічної категорії соціальних педагогів – соціальних гувернерів, які б здійснювали професійну діяльність у родині, дошкільних установах, загальноосвітніх школах, спеціальних закладах для дітей з функціональними обмеженнями, у тому числі – інклюзивних освітніх установах, громадських організаціях і фондах тощо [4, с. 96].

Нині не існує єдиної виваженої думки щодо сучасного трактування дефініцій «гувернер», «соціальний гувернер», «сімейний соціальний педагог», «домашній учитель», «домашній наставник» (наставниця)», «бонна», тьютор», а існує потреба уточнення деяких теоретичних аспектів у тлумаченні змісту діяльності гувернера, особливостей професійної підготовки майбутніх фахівців – соціальних гувернерів.

Вважаємо, що метою професійної діяльності соціального гувернера є створення умов, щодо гармонійного розвитку особистості вихованця, його соціально-педагогічної підтримки, здійснення соціально-педагогічного патронажу дитини з фізичними, психічними та розумовими вадами. Цього можна досягти, якщо гувернер усвідомлює важливість справи, яку він здійснює, враховує індивідуальні особливості дитини з інвалідністю, динамічність змін, що відбуваються з нею, розуміє складність і неоднозначність процесу розвитку визначає віддалені перспективи взаємодії, надає їй упевненості в успішному оволодінні знаннями і правильному особистісному зростанні.

Гувернство – феномен соціальної сфери сучасного суспільства, головною характеристикою якого є індивідуалізація виховання й навчання дітей в умовах родини, яке здійснюється спеціально запрошеним педагогом. Домашнє наставництво розглядається як тенденція соціальної взаємодії, соціальний механізм розвитку сімейного та громадського виховання й освіти. Гувернство вирішує суспільні завдання в індивідуальній формі, у ньому консолідовані запити сім'ї, її освітній вибір. За тлумаченням О. П. Шароватової, гувернер або соціальний гувернер – це соціальний педагог, що здійснює індивідуальне виховання, навчання дитини дошкільного та молодшого шкільного віку та сприяє її соціалізації в умовах домашньої освіти. Але це має бути не просто педагог, вихователь, а соціальний педагог, який виконує функцію супервізора, фахівця, здатного ефективно залучати дитину до середовища шляхом його прийняття і перетворення відповідно до

потреб і можливостей, індивідуальних рис, здобутків, соціального досвіду [4, с. 97].

Для значної частини сімей гувернер – фахівець, що здійснює функції логопеда, реабілітолога, патронажної сестри з догляду за хворою дитиною тощо, тобто є соціальним педагогом – гувернером.

Функції сучасного гувернера різноманітні, що дозволяє виокремити їх у певні напрями професійної діяльності, як от – соціальне гувернерство. Йдеться про соціального гувернера – спеціаліста з медико-соціальної та психолого-педагогічної реабілітації дітей-інвалідів для роботи в сім'ях і соціальних закладах, метою діяльності якого є соціалізація дітей-інвалідів, застосування засобів первинної профілактики задля усунення несприятливих явищ у розвитку та функціонуванні психіки дитини, виявлення й розвиток потенційних можливостей самореалізації дітей – інвалідів, розповсюдження психолого-педагогічних знань серед батьків. Соціальний гувернер – це вихователь, який працює з дитиною-інвалідом індивідуально, забезпечує її навчання, прищеплює навички самостійної роботи, розв'язує питання соціального забезпечення та проведення вільного часу [8, с. 198].

Такі вимоги здатен задовольнити лише спеціально підготовлений фахівець. Убачаємо, що у процесі професійної теоретичної підготовки майбутніх фахівців соціальної педагогіки, набуттю їх професійних знань, умінь і навичок сприяє навчальна дисципліна «Соціальна педагогіка».

Практичні аспекти соціального гувернерства як індивідуальної форми домашнього навчання і виховання дітей з особливими потребами розглядаються при вивченні студентами наступних навчальних дисциплін: «Технології роботи соціального гувернера», «Технології соціально-педагогічної роботи».

Особливо важливими є теми, присвячені питанням діяльності гувернера у родині, яка виховує дитину з інвалідністю. Під час занять із вказаних дисциплін звернуто увагу студентів на особливості навчання, виховання й

розвитку дитини з вадами у сім'ї: забезпечення базових потреб; вирішення проблем поведінки; навчання навичкам самообслуговування; розвиток комунікативних навичок; розвиток побутових навичок (залучення до ведення домашнього господарства); забезпечення фізичного й психологічного розвитку дитини; оволодіння пізнавальними навичками (підготовка до занять у навчальному закладі) тощо.

Таким чином, гувернерство є соціально-педагогічною системою, відзначається особливою ефективністю та багатством форм роботи, має характерні ознаки наставницької, патронажної професійної діяльності. Індивідуалізований гувернерський підхід до виховання дає змогу досягти позитивних результатів за умови використання у педагогічній практиці знань, які на сучасному етапі розвитку науки є галузями вікової, педагогічної психології, соціальної педагогіки. У контексті професійної підготовки студентів напряму «Соціальна педагогіка» використовуються наукові праці сучасних дослідників цієї проблеми, педагогічна спадщина педагогів минулого тощо.

Література

1. Бондаренко З. П. Методика роботи гувернера / З. П. Бондаренко // Проблеми педагогічних технологій. Вип. 1- Луцьк: ВДУ імені Лесі Українки, 2003. – с. 267-277.
2. Кобилянська Л. І. Соціальний гувернер: теоретико-практичне обґрунтування актуальності професійної спеціалізації соціальних педагогів / Л. І. Кобилянська // Вісник Чернігівського нац. пед. ун-ту ім. Т. Г. Шевченка. Вип. 115. – Серія «Педагогічні науки». Чернігів: ЧНПУ, 2014. – с. 96-100.
3. Сарапулова Є. Г. Психолого-педагогічні основи навчально-виховної діяльності гувернера: монографія / Є. Г. Сарапулова. – К.: МАУП, 2003. – 264 с.
4. Словник – довідник для соціальних педагогів та соціальних працівників (за заг. ред. А. Й. Капської). – К.: УДЦССМ, 2000. – 260 с.

